

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.015.31:111.852

Б. О. Баранівська

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДЛІТКІВ У ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ШКОЛАХ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

Перетворення, які відбулись в духовній сфері сучасного суспільства, передбачають орієнтацію професійної підготовки фахівців мистецького профілю на процес розвитку у дітей і підлітків музично-естетичної культури та реалізацією своїх можливостей у художньо-творчій діяльності. Провідну роль у формуванні музично-естетичної культури підростаючого покоління відіграє мистецтво, зокрема музика, що виступає носієм високих духовних цінностей, засобом творчого розвитку дитини і сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери, духовному збагаченню особистості.

Проблема естетичного виховання широко репрезентована у спадщині П. Каптерева, Д. Кабалевського, С. Лисенкової, С. Русової, О. Михеєвої, К. Ушинського, В. Сухомлинського, С. Шацького та інших.

Філософсько-естетичні аспекти цієї проблеми розглядаються в наукових працях Ю. Борєва, І. Гончарова, М. Киященко, В. Ядова та інших. Психологічні основи естетичного виховання знайшли відображення в працях Б. Ананьєва, Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, Б. Теплова та інших.

Значний внесок у розробку теорії музично-естетичного виховання зробили видатні вчені, естети і педагоги Ю. Борєв, О. Буров, В. Вансаалов, Л. Волович, І. Долецька, М. Каган, Л. Коган, В. Розумний, В. Скатерщиков, Є. Квятковський, М. Лайзеров, А. Макаренко, О. Семашко, В. Сухомлинський, С. Шацький, В. Шестакова та інших.

Різні аспекти формування етичної культури особистості засобами мистецтва розглядаються в працях учених: Ю. Борєва, М. Кагана, Н. Киященко, Б. Лихачова, А. Мелик-Пашаєва, Л. Печко, А. Сохор, В. Сухомлинського, С. Шацького.

У галузі музичної педагогіки відомі дослідження О. Апраксіної, Н. Ветлугіної, Л. Горюнової, Д. Джолі, Д. Кабалевського, Л. Масол, Г. Падалки, Л. Рапацької, М. Румер, Т. Суислової, Б. Теплова, Л. Хлебнікової, В. Шацької, Г. Шевченко, А. Щербо та інших.

Сутнісні характеристики музично-естетичної культури визначені Ю. Алієвим, А. Арнольдєровим, І. Барвінок, Н. Гузій, О. Дороніною, Л. Тарасовою, Р. Тельчаровою; теоретико-методичні основи музично-естетичного розвитку особистості розроблені А. Готсдинер, Н. Криловою, С. Курганським, М. Фадеєвою; методи музично-

естетичного виховання й освіти теоретично й емпірично вироблені й обґрунтовані Д. Кабалецьким, Ю. Піменовим, Г. Ципіним.

Проте, питання, які стосуються саме дослідженню формування музично-естетичної культури у підлітковому віці є опосередковано досліджені.

Мета статті полягає у висвітленні теоретичних основ формування музично-естетичної культури підлітків у дитячих музичних школах.

Оволодінню підростаючим поколінням світовою історико-культурною спадщиною, духовною культурою людства, збагаченню їх емоційно-моральним досвідом сприяє музичне мистецтво, як складова загальної світової культури.

На переконання О. Лобової [3], музика, будучи своєрідним елементом загального пізнання світу, що узагальнено виражає у звукових образах істотні процеси життя, музичне мистецтво водночас є специфічною формою естетичної діяльності.

Музика, безпосередньо пов'язана з естетичним, сприяючи формуванню музично-естетичної культури людини, виробленню ціннісних настановлень та основ естетичного світосприймання, узагальненню поглядів і уявлень про світ, що постійно змінюється, зміні музичних пріоритетів, збагаченню кращих зразків світового музичного мистецтва.

Висвітленню загальних положень та окремих аспектів формування музично-естетичної культури присвячені численні наукові праці, зокрема, використання естетичного мистецтва було рядом досліджень у галузі філософії.

В контексті вивчення теоретичних засад наукової проблеми актуальною є дослідження М. Реріха [4], який розшифрував поняття «культура» як «розуміння світу», «культ» – «шанування», «ур» – світло й закликав кожного принести свій камінь на будівництво храму Культури.

За словами німецького філософа А. Шопенгауера, культура – «це підсумок усіх досягнень окремих осіб і всього людства в усіх галузях і за всіма аспектами тією мірою, якою ці досягнення сприяють духовному вдосконаленню особистості та загальному прогресу» [4, с. 121–122].

На переконання філософа, сукупність прогресу людини і людства є культурою, якщо цей процес спрямований на духовне вдосконалення індивіда. Людина набуває своєї духовної сутності, стає частиною людства, осягаючи культуру і творячи її. Отже, культурна сутність людини є системотворчим компонентом її цілісності.

Отже, у контексті цього підходу ми визначаємо культуру як інформацію, яка зберігається і накопичується у суспільстві за допомогою створюваних людьми знакових засобів.

На засадах проаналізованих та узагальнених теоретичних праць широкого загалу вчених різних наукових галузей, можна стверджувати, що культура не виробляється у вигляді безпосереднього продукту певної діяльності. Тому феномен культури, згідно з науковою позицією

А. Арштейна, можна визначити як творчу діяльність людей та сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених людством у процесі історії, а також взаємовідносини, що склалися в процесі розподілу культурних надбань [1, с. 36].

Висвітленню загальних положень та окремих аспектів формування музично-естетичної культури особистості присвячені численні психологічні праці.

Увагу викликають питання змісту та структури психологічного досвіду особистості (Л. Виготський, А. Торопова), дослідження його компонентів (Д. Узнадзе), детермінанти та механізми естетичного впливу музики на особистість (Б. Теплов, П. Якобсон).

Опрацювання науково-теоретичних джерел відповідної проблематики, дає підстави стверджувати, що у сучасному вітчизняному соціогуманітарному знанні склалися різні підходи й концепції щодо трактування поняття «культура» (М. Бахтін, В. Біблер, Л. Виготський, Н. Крилова).

Цілком очевидним є той факт, що у культурології поняття «музична культура» поширюється на змістову характеристику різних видів музичної діяльності та їх результати, а також на музично-естетичну свідомість, що склалася в процесі цієї діяльності (інтереси, потреби, настановлення, емоції, почуття, естетичні оцінки, смаки, ідеали, погляди, теорії).

Важливо наголосити, що великого значення надав Д. Кабалевський зв'язкові музичної культури з духовним осягненням музичного мистецтва. Він вважав, що музична грамотність, по суті, й є музичною культурою, яка набуває прояву в якостях сприйняття музики: здатності сприймати музику як живе образне мистецтво, народжене життям і нерозривно з ним пов'язане; особливе «відчуття музики», яке дає змогу сприймати її емоційно, розрізняти в ній гарне і погане; уміння на слух визначати характер музики й відчувати внутрішній зв'язок між характером музики та характером її виконання [4, с. 101–104].

На переконання О. Лобової, музика, завдяки поєднанню своїх виразних засобів, створює художній образ, який викликає асоціації з явищами життя, з переживаннями людини. Поєднання виразних засобів у музиці з поетичним словом (наприклад, у пісні), з сюжетом (у п'єсі), з діями (у виставах) робить музичний образ більш конкретним. Музика володіє потужним емоційним впливом, вона пробуджує в людині добрі почуття, робить її кращою, музика прагне втілити етико-естетичний ідеал – у цьому особливість і її змісту, особливості її впливу на людину [3, с. 10].

Відтак, музика – мистецтво звукове і часове (музичний твір розгортається у часі). Природно, музика безпосередньо відображає конкретні предмети або описує явища і предмети дійсності, але музика здатна більш безпосередньо, багато й різнобічно передавати переживання людини, рух її почуттів, емоційно психологічний стан, загальний характер явищ дійсності.

Впливаючи на внутрішню структуру особистості, музика збагачує її чуттєве розуміння явищ навколишньої дійсності. Через традиції, наступність, багатий арсенал духовних цінностей музика сприяє гармонізації в особистості естетичної свідомості, забезпечує свободу її самопрояву, самовираження. Музика сприяє сходженню особистості до цінностей культури, підтримує прагнення «крізь цінності музично-прекрасного йти до пошуку і самореалізації сенсу власного життя, а, можливо, і своєї музичної діяльності» [2, с. 23].

На засадах проаналізованих та узагальнених теоретичних праць широкого загалу різних наукових галузей, нами було уточнено зміст цього феномена, враховуючи проблематику нашого дослідження. Під музично-естетичною культурою підлітків ми розуміємо наявність упорядкованих музичних знань, естетичних цінностей (емоцій, почуттів, інтересів, потреб, смаку, уявлень), які формуються в активній музично-естетичній діяльності культурно-освітнього середовища навчального закладу мистецького профілю.

Таким чином, нами опрацьовано значний перелік науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження музично-естетичної культури особистості, презентовано різні варіанти трактування сенсу досліджуваного феномену. Подальші наукові дослідження полягатимуть у дослідженні особливостей формування музично-естетичної культури підлітків у позанавчальній діяльності.

Список використаної літератури

- 1. Арштейн Л. И.** Формирование музыкально-эстетической культуры студентов в воспитательном пространстве вуза : дисс...канд. пед. наук : спец.: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Арштейн Лев Исаакович. – Белгород, 2010. – 206 с.
- 2. Доронина О. М.** Развитие музыкально-эстетической культуры школьников (на материале уроков музыки и внеклассных занятий): дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Доронина Ольга Михайловна. – Саратов, 1999. – 288 с.
- 3. Лобова О. В.** Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика : [Монографія] / Ольга Лобова. – Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. – 516 с.
- 4. Масол Л. М.** Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в ХХІ столітті : аналіт. доп. / Л. М. Масол, О. В. Базелюк, О. А. Комаровська, В. Г. Муромець, В. В. Рагозіна; ред.: Л. М. Масол; НАПН України, Ін-т пробл. виховання. – К. : Аура Букс, 2012. – 239 с.
- 5. Орлов В. Ф.** Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія / В. Ф. Орлов. – К. : Наукова думка, 2003. – 263с.
- 5. Падалка Г. М.** Педагогіка мистецтва [Текст]: (теорія і методика викладання мист. дисциплін): [монографія] / Г. М. Падалка; голов. ред. К. А. Романова; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

Баранівська Б. О. Формування музично-естетичної культури підлітків у дитячих музичних школах: теоретичні основи

У статті проаналізовано стан розробленості проблемного поля дослідження у сучасній педагогічній теорії та виховній практиці. Представлено теоретичний аналіз формування музично-естетичної культури підлітків у дитячих музичних школах. З'ясовано, що визначаючи формування культури людини одним з найважливіших завдань сучасної освіти, підкреслено, що ідеї гуманістичної концепції освіти значною мірою активізували саме естетичну складову процесу освіти у дитячих музичних школах.

Ключові слова: музично-естетична культура, освітні заклади, підлітки, формування, теоретичні основи.

Барановская Б. О. Формирование музыкально-эстетической культуры подростков в детских музыкальных школах: теоретические основы

В статье проанализировано состояние разработанности проблемного поля исследования в современной педагогической теории и воспитательной практике. Представлены теоретический анализ формирования музыкально-эстетической культуры подростков в детских музыкальных школах. Выяснено, что определяя формирование культуры человека одной из важнейших задач современного образования, подчеркнуто, что идеи гуманистической концепции образования в значительной степени активизировали именно эстетическую составляющую процесса образования в детских музыкальных школах.

Ключевые слова: музыкально-эстетическая культура, образовательные учреждения, подростки, формирование, теоретические основы.

Baranivska B. Formation of Musical and Aesthetic Culture of Teenagers in Children's Schools, Theoretical Basis

The article analyzes the state of the problem field research is elaborated in modern pedagogical theory and educational practice. The theoretical analysis of the formation musical and aesthetic culture of teenagers in children's music schools. It was found that determining the formation of human culture one of the most important tasks of modern education, emphasized that the ideas of humanistic concept of education has intensified aesthetic is part of the process of education in children's music schools.

Key words: musical-aesthetic culture, educational institutions, adolescents, formation, theoretical foundations

Стаття надійшла до редакції 29.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О.Л.